

Samouczek dla nowego pracownika

Zasady etyczne obowiązujące w IBB PAN

Wprowadzenie

Witamy w Instytucie Biochemii i Biofizyki Polskiej Akademii Nauk.

Działalność naukowa i organizacyjna Instytutu opiera się na zasadach uczciwości, rzetelności, odpowiedzialności, wzajemnego szacunku oraz poszanowania obowiązujących przepisów prawa i regulacji wewnętrznych.

Celem niniejszego samouczka jest zapoznanie nowych pracowników z podstawowymi zasadami etycznymi obowiązującymi w IBB PAN oraz wskazanie dostępnych ścieżek postępowania w przypadku pojawienia się wątpliwości lub problemów.

Po ukończeniu samouczka pracownik powinien:

- znać podstawowe zasady rzetelności naukowej;
- rozumieć zasady autorstwa publikacji;
- wiedzieć, jak prawidłowo postępować z danymi badawczymi;
- rozpoznawać potencjalne konflikty interesów;
- znać zasady odpowiedzialnego wykorzystywania narzędzi sztucznej inteligencji;
- wiedzieć, gdzie zgłaszać wątpliwości lub naruszenia zasad etycznych.

1. Podstawowe wartości

Wszyscy pracownicy IBB PAN zobowiązani są do przestrzegania następujących zasad:

- uczciwości w prowadzeniu badań oraz prezentowaniu wyników;
- rzetelności naukowej i zawodowej;
- obiektywizmu i bezstronności;
- odpowiedzialności za jakość wykonywanej pracy;
- przejrzystości metod badawczych;
- szacunku wobec współpracowników, doktorantów, studentów i partnerów naukowych;
- odpowiedzialnego gospodarowania zasobami Instytutu;
- przestrzegania obowiązujących przepisów prawa oraz regulacji wewnętrznych.

Każdy pracownik odpowiada za swoje działania i powinien przyczyniać się do tworzenia bezpiecznego, przyjaznego i sprzyjającego rozwojowi środowiska pracy.

2. Rzetelność naukowa

Rzetelność naukowa stanowi fundament działalności badawczej.

Niedopuszczalne są wszelkie formy nierzetelności naukowej, w szczególności:

- fabrykowanie wyników badań;
- fałszowanie danych;
- manipulowanie wynikami w celu uzyskania pożądanego efektu;
- selektywne ukrywanie danych bez naukowego uzasadnienia;
- plagiat;
- autoplgiat;
- nieuprawnione przywłaszczanie wyników lub pomysłów innych osób.

Przykład

Badacz uzyskał wyniki odbiegające od oczekiwanej hipotezy. Nie wolno usuwać takich wyników wyłącznie dlatego, że nie potwierdzają założeń badawczych. Każda decyzja o wykluczeniu danych powinna być naukowo uzasadniona, udokumentowana i możliwa do zweryfikowania.

W przypadku wątpliwości dotyczących rzetelności badań należy zwrócić się do Komisji ds. Etyki w Nauce.

3. Autorstwo publikacji

Autorstwo publikacji naukowej wiąże się z odpowiedzialnością za jej treść.

Autorem publikacji może być wyłącznie osoba, która wniosła istotny wkład w co najmniej jeden z następujących obszarów:

- opracowanie koncepcji badań;
- pozyskanie danych lub ich analizę;
- interpretację wyników;

- przygotowanie lub istotną redakcję manuskryptu.

Wszyscy autorzy powinni zaakceptować ostateczną wersję publikacji.

Za nieetyczne uznaje się między innymi:

- dopisywanie osób, które nie uczestniczyły w pracy („guest authorship”);
- pomijanie osób, które wniosły istotny wkład;
- wymuszanie współautorstwa z powodu zajmowanego stanowiska;
- przypisywanie sobie wyników innych osób.

Ewentualne spory dotyczące autorstwa powinny być wyjaśniane możliwie wcześniej, najlepiej na etapie planowania badań.

4. Zarządzanie danymi badawczymi

Pracownik prowadzący badania jest odpowiedzialny za właściwe zarządzanie danymi badawczymi.

Należy:

- przechowywać dane w sposób bezpieczny;
- dokumentować przebieg badań;
- zapewniać możliwość odtworzenia wyników;
- przestrzegać zasad ochrony danych osobowych oraz poufności;
- stosować obowiązujące procedury archiwizacji danych.

Wszelkie modyfikacje danych powinny być możliwe do prześledzenia i odpowiednio udokumentowane.

Przechowywanie danych powinno umożliwiać ich późniejszą weryfikację przez uprawnione osoby.

5. Wykorzystanie sztucznej inteligencji

Narzędzia sztucznej inteligencji (AI) mogą wspierać działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną, jednak nie zastępują odpowiedzialności człowieka.

Pracownik korzystający z narzędzi AI powinien:

- krytycznie oceniać i weryfikować generowane treści;
- ujawniać wykorzystanie AI zgodnie z wymaganiami wydawców, grantodawców lub obowiązujących regulacji;
- nie przekazywać do zewnętrznych systemów AI danych poufnych, danych osobowych ani informacji objętych tajemnicą bez odpowiednich zgód i zabezpieczeń;
- pamiętać, że pełna odpowiedzialność za treść publikacji, raportów i innych dokumentów spoczywa na autorze.

Narzędzia AI nie mogą być wskazywane jako autorzy publikacji naukowych.

6. Konflikt interesów

Konflikt interesów występuje wtedy, gdy prywatne, finansowe lub zawodowe interesy mogą wpływać albo sprawiać wrażenie wpływu na bezstronność i obiektywizm pracownika.

Przykłady konfliktu interesów:

- udział w ocenie projektu osoby blisko współpracującej;
- podejmowanie decyzji dotyczących podmiotów, z którymi pracownik jest powiązany finansowo;
- prowadzenie działalności zewnętrznej mogącej wpływać na niezależność badawczą.

W przypadku wystąpienia rzeczywistego, potencjalnego lub postrzeganego konfliktu interesów należy:

- ujawnić jego istnienie przełożonemu lub właściwemu organowi;
- wyłączyć się z procesu podejmowania decyzji, jeżeli jest to konieczne.

Jawność konfliktów interesów służy ochronie wiarygodności badań oraz zaufania do Instytutu.

7. Szacunek i kultura pracy

IBB PAN dąży do tworzenia środowiska pracy opartego na wzajemnym szacunku, współpracy i poszanowaniu godności wszystkich członków społeczności Instytutu.

W Instytucie nie są akceptowane zachowania mogące nosić znamiona:

- mobbingu;
- dyskryminacji;
- molestowania;
- nierównego traktowania;
- nadużywania pozycji służbowej;
- przemocy psychicznej lub werbalnej;

- zastraszania, poniżania lub izolowania współpracowników;
- innych zachowań naruszających godność, prawa lub dobrostan członków społeczności Instytutu.

Każdy członek społeczności Instytutu powinien być traktowany z szacunkiem, niezależnie od zajmowanego stanowiska, stopnia naukowego, wieku, płci, pochodzenia, przekonań lub innych cech prawnie chronionych.

8. Gdzie szukać pomocy?

W przypadku wątpliwości dotyczących zasad etycznych, relacji w miejscu pracy lub podejrzenia naruszenia obowiązujących standardów, pracownik może zwrócić się do właściwego organu Instytutu.

Rzecznik Akademicki

Do Rzecznika Akademickiego można zgłaszać:

- konflikty interpersonalne;
- problemy organizacyjne wpływające na atmosferę pracy;
- sytuacje wymagające mediacji;
- inne nieformalne problemy dotyczące funkcjonowania społeczności Instytutu.

Rzecznik Akademicki udziela porad, prowadzi mediacje oraz pomaga ustalić właściwą ścieżkę postępowania.

Komisja ds. Przeciwdziałania Mobbingowi i Dyskryminacji

Do Komisji należy zgłaszać przypadki:

- mobbingu;
- dyskryminacji;
- molestowania;
- nierównego traktowania;
- innych niepożądanych zachowań w miejscu pracy.

Komisja ds. Etyki w Nauce

Do Komisji ds. Etyki w Nauce należy zgłaszać sprawy dotyczące:

- rzetelności naukowej;
- plagiatu i autoplagiatu;
- zasad autorstwa publikacji;
- manipulowania danymi badawczymi;
- konfliktów interesów związanych z działalnością naukową;
- innych naruszeń zasad etyki badań.

Rzecznicy Dyscyplinarni

W przypadku podejrzenia przewinienia dyscyplinarnego sprawa może zostać skierowana do:

- Rzecznika Dyscyplinarnego – w odniesieniu do pracowników naukowych i badawczo-technicznych;
- Rzecznika Dyscyplinarnego ds. Doktorantów – w odniesieniu do doktorantów.

Jeżeli pracownik nie jest pewny, do którego organu powinien skierować zgłoszenie, może w pierwszej kolejności skontaktować się z Rzecznikiem Akademickim.

Szczegółowe zasady działania poszczególnych organów określają obowiązujące przepisy prawa oraz regulacje wewnętrzne IBB PAN.

Krótki test sprawdzający

1. Czy można usunąć wyniki badań wyłącznie dlatego, że nie potwierdzają hipotezy?

- ☐ Tak
- ☐ Nie

2. Czy kierownik zespołu powinien automatycznie być współautorem każdej publikacji?

- ☐ Tak
- ☐ Nie

3. Czy wykorzystanie narzędzi AI zwalnia autora z odpowiedzialności za treść publikacji?

- ☐ Tak
- ☐ Nie

4. Do którego organu należy zgłosić podejrzenie plagiatu?

- ☐ Rzecznik Akademicki
- ☐ Komisja ds. Etyki w Nauce
- ☐ Komisja Dyscyplinarna

5. Do kogo można zwrócić się, jeżeli nie wiadomo, która ścieżka postępowania jest właściwa?

- ☐ Wyłącznie do Dyrektora

- ☐ Do Rzecznika Akademickiego
 - ☐ Wyłącznie do Komisji ds. Etyki w Nauce
-

Prawidłowe odpowiedzi

1. Nie
2. Nie
3. Nie
4. Komisja ds. Etyki w Nauce
5. Do Rzecznika Akademickiego